

Výstup vědeckého projektu RM 03/01/08:

ZKRÁCENÁ VERZE

Dopad rozšíření EU o země západního Balkánu na zájmy České republiky

nositel projektu: Ústav mezinárodních vztahů Praha, v.v.i.

odpovědný řešitel: Filip Tesař

I. STRUKTURÁLNÍ PŘIPRAVENOST

Na západním Balkáně dnes není hlavní překážkou integrace to, co bylo hlavní náplní aktivit EU zde od jejího vzniku: etnické konflikty a jejich následky. Hlavními problémy jsou dnes významné nedostatky v good governance, nedostatečná ekonomická úroveň, nedostatečná míra sladění s evropskými standardy a komplex nedořešených vztahů se sousedy. Významnými dílčími problémy jsou organizovaný zločin, vysoký rozsah stínové ekonomiky a vnější ekonomická nerovnováha.

Z aktuálního hodnocení Evropské komise (listopad 2008) vysvítá, že politicky nejlépe připraveným uchazeči o členství v EU je Chorvatsko, které požadovaným nárokům v zásadě ještě vyhovuje. V současné době je Chorvatsko podle hodnocení EK připraveno zhruba stejně, jako byla připravena ČR na počátku přístupových jednání v roce 2000.

Nejhůře připravenými uchazeči o členství jsou Bosna a Hercegovina a Kosovo. Pro obě země je zvláště závažným problémem boj s korupcí. Ostatní země západního Balkánu jsou připraveny zhruba stejně, a to pouze průměrně, z hlediska členství v EU neuspokojivě. obecně Pro region jako celek platí, že nejméně problematické oblasti jsou ty, v nichž je případná náprava nejsnazší. Největším problémem je korupce, druhé dvě nejproblematictější oblasti jsou soudnictví a státní správa. Tyto tři oblasti jsou přitom zcela zásadní pro fungování země uvnitř EU.

Z hlediska good governance je Chorvatsko připraveno lépe než Bulharsko a Rumunsko, a pravděpodobně může dostát závazkům vyplývajícím z členství. Bulharsku a Rumunsku se nejlépe blíží Černá Hora. Problémy Makedonie, Srbska a Albánie jsou ještě závažnější, v současné době nejsou na členství připraveny. Nejhoršími potenciálními uchazeči členství jsou Bosna a Hercegovina a zejména Kosovo. Tyto dvě země lze momentálně pokládat za absolutně nepřipravené na členství. S výjimkou Chorvatska představují v současnosti všechny západobalkánské země rizikovou skupinu.

Korupce, slabá efektivita vládnutí i omezená vláda práva jsou na Balkáně živnou půdou pro organizovaný zločin. Nejdůležitější roli v organizovaném zločinu na západním Balkáně hrají Kosovo a Albánie, které v tomto směru představují hlavní bezpečnostní hrozbu (v další perspektivě to bude především Kosovo). S odstupem následují Bosna a Hercegovina, Makedonie a Srbsko, které rovněž představují významné hrozby. Podstatně menší roli, i když ne zanedbatelnou, hrají Černá Hora a Chorvatsko.

Dodatečné překážky představují v případě Srbska zadržení Ratka Mladiće a Gorana Hadžiće, obviněných z odpovědnosti za válečné zločiny spáchané v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině. Srbská vláda věří, že se podaří oba obviněné zadržet do konce roku 2009, nezávislé, realističtější odhady však hovoří i o možnosti, že k tomu dojde až v roce 2010.

V případě tří dalších zemí je dodatečnou překážkou implementace politických dohod regulujících vnitřní uspořádání země a vypořádání národnostních otázek: tzv. Daytonskou mírovou dohodu o Bosně a Hercegovině, tzv. Ohridskou dohodu pro Makedonii a tzv. Ahtisaariho plán pro Kosovo. Dá se předpokládat, že v průběhu roku 2009 bude i při přísném hodnocení Ohridská dohoda moci být pokládána za naplněnou. K dotažení zbývajících otázek implementace Daytonské dohody dojde snad do konce roku 2009, není však vyloučeno ani pozdější datum. Do konce roku 2010 lze očekávat formální splnění 85-90% Ahtisaariho plánu; splnění zbývajících 10% (11 položek oblasti práv menšin a

soudnictví) bude nejnáročnější a pravděpodobně si vyžádá řádově několikanásobek času potřebného ke splnění snazších podmínek - podle neoptimističtějších odhadů ke konci roku 2011

Žádnou ze zemí regionu, ani Chorvatsko, nelze na základě této metodologie považovat za velmi pokročilou transformační zemi. Chorvatsko je nicméně o něco pokročilejší než Bulharsko a Rumunsko, jež byly přesto do EU přijaty. Druhou nejpokročilejší zemí je Makedonie, druhá kandidátská země západního Balkánu, zatímco Černá Hora, Srbsko, Albánie a Bosna a Hercegovina jsou pouze omezeně pokročilé. Kosovo stojí stále jen na počátku transformace.

Západobalkánské státy prodělaly období vysokého růstu HDP, a je teoreticky možné, že se jejich odstup v ekonomické výkonnosti od průměru současné EU bude vyrovnávat. V regionu má náskok Chorvatsko, jež by výrazněji neohrozilo absorpční kapacitu EU a by při udržení vysokého růstu mohlo dosáhnout průměrné úrovně EU-27 v rozmezí příštích 20-30 let. Při optimistickém vývoji by jej kolem poloviny století následovaly Srbsko a Černá Hora, Makedonie, Bosna a Hercegovina a Albánie zhruba do patnácti let po Srbsku a Černé Hoře. Kosovo by nedosáhlo průměru současné EU-27 ani do konce století. Z hlediska strukturálních předpokladů má jednoznačně nejlepší předpoklady k ekonomické konvergenci Chorvatsko, poměrně dobré předpoklady má i Černá Hora, pravděpodobně o něco horší, avšak stabilnější předpoklady má Srbsko. Albánie, Bosna a Hercegovina a Makedonie tvoří skupinu zemí se spíše podprůměrnými předpoklady udržení růstu. Kosovo je zemí ve všech ohledech podprůměrnou a jeho strukturální předpoklady nejvíce otevírají možnost zastavení růstu či recese.

Z pohledu kombinace nezaměstnanosti a mzdové úrovně jsou hlavními potenciálními ohnisky migrace na západním Balkáně v první řadě Kosovo, následované Bosnou a Hercegovinou, Makedonií, Albánií a Srbskem. Výše výdělků převáděných ze zahraničí domů (remitencí) je relativně nejvyšší v případě Bosny a Hercegoviny, Albánie, Kosova, Srbska a části Makedonie s albánskou většinou jsou v podobné situaci jako výše vyjmenované země. Černá Hora v posledních letech nastoupila sestupnou křivku závislosti na remitencích, Chorvatsko již sestupnou křivku prodělalo a v současné době je blízko úrovně většiny zemí EU. Pro ostatní země (s určitou výjimkou Makedonie) je závislost na remitencích dodatečným rizikovým faktorem v případě ekonomické krize. Dále je pracovní migrace rizikovým faktorem z bezpečnostního hlediska. Rozsah stínové ekonomiky je s výjimkou Chorvatska pravděpodobně zhruba na úrovni 35% oficiálního HDP. Je živnou půdou korupce, odrazuje zahraniční investory a zvyšuje celkovou křehkost ekonomiky.

Západobalkánské ekonomiky jsou ohroženy vnější makroekonomickou nerovnováhou. Extrémně ohroženou zemí v tomto směru je Černá Hora, silně ohroženy jsou však i Srbsko, Kosovo a Bosna a Hercegovina.

Celkově je z ekonomického hlediska pro EU největším přínosem ze všech zemí západního Balkánu Chorvatsko, po němž následuje s výrazným odstupem jako druhý nejnadějnější uchazeč Srbsko, dále Černá Hora, poté Albánie s Makedonií a Bosna a Hercegovina. Kosovo je s výrazným odstupem nejméně nadějný uchazeč o členství v EU, nejvíce závislý na podpoře zvenčí, s minimálním potenciálním přínosem pro EU.

Země západního Balkánu jsou co do schopnosti převzít *acquis communautaire* dosud nejproblematictější skupinou adeptů rozšíření. Nejlépe připraveno je Chorvatsko, jež přístupové rozhovory započalo připravené zhruba stejně jako nejhůře připravení kandidáti Helsinské skupiny

kandidátů. Nejhůře připraveno je Kosovo, které nemá šanci být v dohledné době k integraci připraveno.

Podle pořadí připravenosti současných uchazečů o zahájení přístupových jednání je relativně nejlépe připravena Makedonie, jež je v současnosti připravena zhruba jako Rumunsko v roce 2000. Všechny ostatní země západního Balkánu jsou připraveny hůře než Bulharsko i Rumunsko na počátku vyjednávání. Nejlépe z nich si stojí Černá Hora, následovaná Srbskem, Albánií a Bosnou a Hercegovinou, jejichž současný odstup od situace v Chorvatsku na počátku přístupových rozhovorů je již poměrně výrazný. Nejhůře, s výrazným odstupem za ostatními, je připraveno Kosovo, které by za současných podmínek o přistoupení v žádném případě jednat nemohlo, a kde reálně předpokládat podstatné zlepšení v průběhu několika let.

Zatímco ostatní uvedené významné faktory spolu různým způsobem přímo či nepřímo souvisejí, nedořešené sousedské vztahy představují problém nezávislý na ostatních faktorech. Nejmenší roli hrají tyto problémy (kromě nedořešených sousedských vztahů) v případě Chorvatska, extrémně důležitou roli naopak hrají v případě Kosova. Mezi těmito dvěma póly stojí Srbsko (s relativně málo důležitými sousedskými spory), Černá Hora (s velmi málo důležitými sousedskými spory) a Makedonie (s velmi důležitým sousedským sporem) jako skupina poněkud lepších uchazečů o členství v EU, ale podstatně hůře připravená než Chorvatsko, u nichž se uvedené problémy projevují v různé míře, a Albánie (země s nejlépe vyřešenými sousedskými vztahy) a zvláště Bosna a Hercegovina (s relativně méně důležitými sousedskými spory) jako slabí uchazeči o členství.

Nejzávažnějšími případy sousedských sporů jsou slovinsko-chorvatský a řecko-makedonský spor. Všechny strany sporu v obou případech nyní přesunují zodpovědnost za řešení na EU. Ať bude situace vyřešena jakkoli, je nanejvýš žádoucí, aby se předešlo možnému opakování podobné situace do budoucna.

Problémy v postavení etnických, národnostních a náboženských menšin na západním Balkáně mají tři hlavní aspekty: jde jednak o problémy v souvislosti s dědictvím ozbrojených konfliktů (týká se hlavně Bosny a Hercegoviny, Chorvatska, Kosova, Makedonie a Srbska), jednak o odbourávání dědictví zdejší dlouhodobé asimilační politiky (týká se hlavně Albánie, zčásti Kosova a Srbska) a konečně o postavení menšin tradičně zatlačovaných na společenský okraj (Romové a jim příbuzné skupiny). Veřejné mínění v Bosně a Hercegovině, Srbsku, na Kosovu a v Makedonii dává naději na to, že nedojde k opakování násilných konfliktů.

POLITICKÁ KRITÉRIA - shrnutí:

- **Nejlépe je na členství v EU podle politických kritérií připraveno Chorvatsko, schopné jako člen EU obstát.**
- **Ostatní země nejsou dosud na členství v EU připraveny.**
- **Nejrizikovějšími uchazeči jsou zejména Kosovo, dále Bosna a Hercegovina a rovněž Albánie.**
- **Srbsko pravděpodobně dosáhne plné spolupráce s ICTY do konce roku 2009, případně v roce 2010. Makedonie dokázala implementovat naprostou většinu Ohridské dohody, zbývající prvky budou nejpravděpodobněji naplněny během roku 2009. Bosna a Hercegovina s největší pravděpodobností dosáhne plné implementace Daytonské mírové**

EKONOMICKÁ KRITÉRIA - shrnutí:

- Země západního Balkánu jsou v současné době s výjimkou Chorvatska z ekonomického hlediska připraveny na členství v EU nedostatečně.
- Nejperspektivnějšími zeměmi po Chorvatsku jsou Srbsko a Černá Hora, avšak pouze za příznivých okolností.
- S odstupem nejméně perspektivní zemí je Kosovo.
- Země západního Balkánu kromě Chorvatska jsou z ekonomického hlediska rizikovou skupinou států, přičemž riziko se zvyšuje v dobách krize.

EVROPSKÉ STANDARDY - shrnutí:

- Chorvatsko bylo pro přístupová jednání připraveno hůře než naprostá většina států Lucemburské (vč. ČR) a Helsinské skupiny. Je však pravděpodobné, že je schopné nést závazky vyplývající z *acquis communautaire*.
- Země západního Balkánu, které by měly zahájit přístupová jednání po Chorvatsku, jsou momentálně připraveny ještě hůře. Pokud se nebude zahájení rozhovorů příliš odkládat, nebudou většinou připraveny ani tak dobře, jako Bulharsko a Rumunsko.
- Kosovo je momentálně připraveno natolik špatně, že na tomto základě nelze ani orientačně uvažovat o časovém horizontu zahájení přístupových jednání.

POSTAVENÍ MENŠIN A VZTAHY SE SOUSEDY - shrnutí:

- V postavení menšin je relativně nejlépe připravena Makedonie, výrazně nejhůře Kosovo, kde není možné počítat s výraznějším zlepšováním bez mezinárodního přispění a tlaku. Ostatní země mohou být velmi pravděpodobně připravené na postačující úrovni před započítáním přístupových jednání.
- Veřejné mínění v Bosně a Hercegovině, v Srbsku, na Kosovu a v Makedonii není příliš nakloněno případnému opakování násilných konfliktů.
- Zejména řecko-makedonský, ale i slovinsko-chorvatský spor jsou nepříjemnou zátěží, která zavléká instituce EU do sporu, který v podstatě není kompetentní řešit.
- Nejzávažnějším potenciálním sporem, jenž se může stát opakováním současného slovinsko-chorvatského sporu, je chorvatsko-srbský spor o hranici na Dunaji. Potenciálními hrozbami

- **Sousedské vztahy na západním Balkáně zahrnují propojený komplex vzájemných sporů, které hrozí vnést do EU atmosféru nekooperativnosti. Vhodné by bylo zavázat kandidáty i potenciální kandidáty členství, že sporných vzájemných otázek nevyužijí v budoucnu k blokování integrace svých sousedů.**

II. MOŽNÉ DOPADY ROZŠÍŘENÍ EU O ZÁPADOBALKÁNSKÉ ZEMĚ PRO ČESKOU REPUBLIKU

Možný přínos v hospodářské oblasti

Obecně může integrace do EU přispět k zvýšení vzájemného obchodu mezi ČR a balkánskými státy (nepřímo, porovnáním vývoje vzájemného obchodu mezi ČR a Bulharskem a Rumunskem na jedné a ČR a Chorvatskem na druhé straně se lze domnívat, že k většímu potenciálu v očích českých podnikatelů přispívá i integrace do NATO).

Pravděpodobnější je však očekávat zvýšení intenzity vzájemného obchodu zejména u zemí, s nimiž má ČR již nyní intenzivnější obchodní výměnu, v první řadě s Chorvatskem, dále se Srbskem a rovněž s Bosnou a Hercegovinou. Prognózy ohledně ostatních zemí by měly být opatrnější.

Trend v přímých českých investicích na západním Balkáně naznačují akvizice ČEZ v Bosně a Hercegovině a v Albánii, které jsou ve spojitosti s integrací. Vzájemný obchod se však kromě teoretické výhodnosti řídí i dalšími ohledy, zejména kulturně-historickými. Z tohoto pohledu je pro ČR na západním Balkáně nejbližším partnerem Chorvatsko, s odstupem Srbsko a opět s odstupem Bosna a Hercegovina. Chorvatsko a Srbsko jsou druhým, resp. pátým nejdůležitějším obchodním partnerem ČR na Balkáně.

Dalšími omezujícími faktory jsou stupeň ekonomické kompatibility s ČR, což je velice blízké stupni ekonomické připravenosti na členství. Zde se dá počítat reálně pouze s Chorvatskem, o poznání méně se Srbskem a Černou Horou, zatímco ekonomická připravenost všech ostatních zemí na členství v EU je momentálně horší a je lepší předpokládat, že v době jejich vstupu bude stále horší než u Bulharska a Rumunska v době jejich vstupu.

Ekonomická výkonnost Chorvatska je vyšší než v případě Bulharska a Rumunska (ekonomická výkonnost Srbska je nižší než rumunská, a je zhruba srovnatelná s Bulharskem). I proto se integrace pravděpodobně nejvíce dotkne česko-chorvatských obchodních vztahů, které budou díky integraci pravděpodobně rozšířeny. V případě dalších zemí, zejména Albánie, Makedonie, Černé Hory i Kosova je namístě opatrnost a je lepší se vyhnout přehnaným očekáváním. Celkově západní Balkán i přes významné rozšíření obchodní výměny s Chorvatskem, Srbskem, Bosnou a Hercegovinou a případně dalšími zeměmi nebude hrát v českém zahraničním obchodu nijak zásadní roli, i když tato role nebude zcela zanedbatelná. I kdyby vývoj obchodní výměny, zejména vývozu, se všemi zeměmi západního Balkánu v souvislosti s integrací narostl podobným způsobem, jako v případě Bulharska a Rumunska, dohromady by na celý západní Balkán směřovalo cca 1,5% celkového českého vývozu. Takový vývoj však pomíjí kulturně-historická omezení i ekonomickou kompatibilitu a není příliš reálný. Hlavní přínos přistoupení západobalkánských zemí k EU pro ČR z ekonomického hlediska bude tedy lepší spatřovat hlavně v určitém rozšíření obchodních příležitostí s Chorvatskem, případně Srbskem a jen omezeně dalšími zeměmi, a celkově hlavně v určitém posílení diverzifikace zahraničního obchodu ČR, což může být stabilizačním faktorem v dobách krize a všeobecných či regionálních problémů s exportem.

Páteří českých investic na západním Balkáně je energetika, a to především investice ČEZ, dlouhodobě druhé nejziskovější české firmy (největší české banky: Česká pojišťovna, Česká spořitelna, Komerční

banka, Kooperativa pojišťovna a Československá obchodní banka dosahují ve srovnání s ní zhruba šestinových až pětinových ročních zisků). Je pravděpodobné, že realizace velkých investic do energetiky upozorní potenciální investory v Česku na nové oblasti, není však zárukou, že k dalším investicím skutečně dojde.

Vzhledem k tomu, že realizované i plánované investice ČEZ do energetiky v různých balkánských zemích představují obrovské regionální soustředění investic jediného českého subjektu (v současné době je výhled do čtyř let minimálně cca 4,5 mld. EUR bez Kosova, cca 8 mld., zvítězí-li ČEZ v tendru na tepelnou elektrárnu Kosovo, případně ještě více, dojde-li k dalším investicím na Kosovu, v Srbsku, Bulharsku, Rumunsku, Albánii či Makedonii), je jasné, že výrazný úspěch či naopak neúspěch těchto investičních akcí se pravděpodobně odrazí i na situaci ČEZ doma.

Možné negativní dopady v hospodářské oblasti

Hlavní ekonomickou otázkou rozšíření EU o západobalkánské země je připravenost jejich ekonomik na vstup. Zásadní restrukturalizace kandidátských ekonomik by sice měla být hotova před přistoupením, přesněji řečeno, před zahájením přístupových rozhovorů, takže náraz, který může přinést zapojení do společného trhu, by měl být slabý. Za současného stavu, kdy s výjimkou Chorvatska a v menší míře Srbska nejsou západobalkánské ekonomiky na přijetí zcela zralé (o Kosovu nemá zatím v tomto směru smysl hovořit, neboť jeho případné přistoupení je záležitostí dlouhodobou), a přitom je vhodné jejich integraci spíše urychlit, neboť protahování by mohlo ohrozit dosud dosažené výsledky transformace, může integrace znamenat zvýšené nároky na další dlouhodobou asistenci ze strany EU. Je možné do jisté míry spoléhat na to, že transformace bude pokračovat během přístupových rozhovorů, které zřejmě nebudou v žádném případě trvat kratší dobu než cca pět let (možnou, avšak nejistou výjimkou je Srbsko).

Hlavní slabinou v ekonomickém rozvoji západobalkánských států je vnější makroekonomická nerovnováha. Udržení rovnováhy je silně závislé na exportu do EU a přílivu přímých zahraničních investic. V případě krize jsou všechny západobalkánské ekonomiky poměrně vratké, a to zvláště výrazně Kosovo, dále Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Srbsko. To je důležité zejména v době krize, kdy je možné, že by při zachování současné makroekonomické struktury byly ekonomiky západobalkánských států, přinejmenším některých, závislé na pomoci institucí EU.

Vnější nerovnováha je tudíž hlavním, a to dlouhodobě přítomným, rizikem spojeným s přistoupením států západního Balkánu k EU.

Tlak na finanční pomoc EU bude znamenat nedostatečný regionální rozvoj západobalkánských zemí, kde budou za současného stavu příjemcem pomoci všechny regiony na západním Balkáně. Celkově však obyvatelstvo západního Balkánu tvoří necelých 5% EU rozšířené o západní Balkán, finanční nároky tudíž budou relativně omezené.

Ačkoli některé země mají, podobně jako Rumunsko nebo Polsko, značně rozsáhlý a přitom nevykonný zemědělský sektor (nejvíce Kosovo, dále Albánie, Bosna a Hercegovina a zčásti Makedonie), nepředstavují ani společně podobný problém jako výše uvedené země samostatně. Největším problémem je reforma zemědělského sektoru na Kosovu, prozatím však nelze odhadnout vývoj další

restrukturizace kosovské ekonomiky před přistoupením k EU. Dnes se tento problém dotýká cca 300 tisíc pracovníků v kosovském zemědělství.

Možné dopady v oblasti migrace

Zkušenost s rozšířením Bulharska a Rumunska ukázala, že integrace přispěla k tomu, že pracovní migrace se dostala na sestupnou dráhu a z obou zemí se stala sekundární ohniska migrace. I kdyby to však platilo pro země západního Balkánu, tak jako v případě Bulharska a Rumunska je pravděpodobně nutné analogicky počítat s jednorázovým zesílením migrace bezprostředně po přistoupení, když budou uvolněny překážky ve volném pohybu pracovních sil.

Oddalování integrace naopak vede k posilování migrace, včetně nelegální.

Sestupnou dráhu, co se pracovní migrace týče, již prodělalo Chorvatsko (zde doznívá) a zahájila ji před několika lety Černá Hora. Makedonie zatím stále patří spíše ke slabším ohniskům migrace (albánská komunita v Makedonii je však významným ohniskem v rámci země). Významnými ohnisky migrace na západním Balkáně jsou Albánie (pracovní migrace odtud však ČR prakticky mívá), Bosna a Hercegovina, Kosovo a Srbsko.

V ČR existuje chorvatská, srbská, bosensko-hercegovská, makedonská, makedonsko-albánská a kosovsko-albánská přistěhovalecká komunita, a zatím velmi malá komunita přistěhovalců z Albánie. Lze počítat s tím, že tyto komunity, které v posledních letech již pozvolna rostou, porostou i nadále, neboť ČR je blízká kulturnímu okruhu zemí, které oblíbenými destinacemi migrantů z příslušných zemí (zejména Německo, Švýcarsko, Rakousko, Slovinsko, Švédsko). Vzhledem k dosavadním zkušenostem, včetně zkušeností s přistoupením Bulharska a Rumunska, však v ČR nelze očekávat zásadní zvýšení migrantů ze západního Balkánu.

Česko je po Kypru a Slovinsku třetí nejdůležitější destinací pracovních migrantů ze skupiny tzv. nových členských zemí EU. Spolu se Slovinskem patří k zemím, v nichž převážnou část migrantů tvoří občané jiných než členských zemí EU.

Česko nicméně dosud není prioritní destinací balkánských migrantů. Největší přitažlivost má pro migranty z Bulharska, což je podloženo dlouhodobými kulturními, společenskými, vzdělávacími i politickými vazbami, které jsou v celkovém záběru širší než v případě jiných balkánských zemí. Mají také celkově nejspojitéjší dlouhodobou tradici (první bulharský spolek byl založen v Praze již v roce 1862, do první světové války následovaly další, v meziválečném období vzniklo několik regionálních bulharských sdružení, po druhé světové válce na mnoha místech bulharské kluby, sjednocené později v Bulharskou kulturně osvětovou organizaci). I přesto je však počet bulharských migrantů však v Česku v podstatě zanedbatelný.

Ve složení pracovní migrace do Česku vévodí občané Ukrajiny (zhruba polovina všech migrantů), Slovenska a Vietnamu. Pro občany Ukrajiny je Česko klíčovou destinací (až dvě třetiny ukrajinských migrantů do EU směřují sem). Pro občany balkánských států jsou prioritními destinacemi jiné členské státy:

- Albánie: Řecko, Itálie

- Bosna a Hercegovina: Slovinsko, Rakousko, Německo
- Bulharsko: Řecko
- Chorvatsko: Slovinsko, Rakousko, Německo
- Černá Hora: Slovinsko, Itálie, Rakousko, Německo
- Kosovo: Německo, Rakousko, z nečlenských Švýcarsko
- Makedonie: Slovinsko, Bulharsko, Řecko, Německo, z nečlenských Švýcarsko
- Srbsko: Slovinsko, Rakousko
- Rumunsko: Maďarsko, Itálie, Španělsko, Řecko

Perspektivně by se přitažlivost Česka mohla zvýšit pro občany zemí, pro které jsou tradičními destinacemi Německo a Rakousko (zejména Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Srbsko, Kosovo, případně Černá Hora). Dosud však byla odezva omezená, například charakter bosensko-hercegovské komunity zůstal poměrně hodně intelektuální, dosud se nevytvořila síť organizací, neformálních institucí či klubů, které s pracovní migrací souvisejí.

Možný přínos v bezpečnostní oblasti

Zejména případ Bulharska, ale i Rumunska ukazuje, že integrace do EU přispívá k oslabení vlivu organizovaného zločinu. Na druhou stranu ovšem přenáší podloží organizovaného zločinu, dosud operující mimo EU, přímo dovnitř EU.

Velice problematické je zejména Kosovo, kde je však doba přistoupení záležitostí mnoha let. Druhou nejproblematictější zemí je Albánie.

Černá Hora a Chorvatsko představují z hlediska organizovaného zločinu nejmenší bezpečnostní hrozbu, ačkoli zcela prosté hrozeb rovněž rozhodně nejsou.

Přistoupení jednotlivých ostatních zemí bude z bezpečnostního hlediska představovat spíše nulový nebo negativní přínos. Nelze však zapomínat na to, že integrace západního Balkánu jako taková má velký význam pro bezpečnostní stabilizaci celého regionu. Integrace tedy pravděpodobně znamená i lepší kontrolu bezpečnostních rizik.

Možné negativní dopady v bezpečnostní oblasti

V bezpečnostní oblasti existují ve spojitosti s přistoupením západobalkánských zemí tři hlavní rizika: organizovaný zločin, terorismus a radikální islamismus. Do jisté míry jsou tato rizika propojena: všechny tři například spojuje ekonomická (finanční) kriminalita a zčásti praní špinavých peněz. Přesto dnes na západním Balkáně představují hlavně oddělená, krajově specifická rizika.

Organizovaný zločin je největším problémem na Kosovu a v Albánii. Poněvadž o přistoupení Kosova se nedá uvažovat v horizontu několika let, není prozatím na místě řešit negativní bezpečnostní dopady jeho přistoupení. Je však nezbytné zajistit technickou spolupráci příslušných institucí Srbska a Kosova, stejně jako plné pravomoci mise SZBP EULEX a kosovských institucí po celém území Kosova i v celé délce hranic. Bez toho bude na západním Balkáně existovat významná bezpečnostní mezera, která může mít tendenci dále se rozšiřovat. Nemá sice celoregionální význam, z pohledu EU však bude z bezpečnostního hlediska závažná.

Albánie zůstává závažným bezpečnostním problémem vzhledem k slabé vládě práva a rozšířené korupci. Ačkoli albánské vlády v posledních letech zvýšily úsilí v boji s organizovaným zločinem, bez upevnění vlády práva a omezení korupce zůstane dopad tohoto úsilí vždy omezený.

Z hlediska rozsahu a vlivu organizovaného zločinu s odstupem následují Bosna a Hercegovina, Makedonie a Srbsko, které rovněž představují významné hrozby. Zde však zároveň existují lepší výchozí pozice ohledně rozšířenosti korupce a vlády práva, v případě Srbska a Makedonie i lepší předpoklady k dalšímu zlepšování. Podstatně menší roli, i když ne zanedbatelnou, hrají Černá Hora a Chorvatsko.

Terorismus je v současnosti na západním Balkáně hrozbou spíše v souvislosti s etnickými než náboženskými konflikty. Hlavní hrozbu představuje v chudých většinově albánských oblastech Makedonie a jižního Srbska, kde přetrvává nedořešené dědictví albánských povstání z let 2000-2001. Stále zde existují skupiny nespokojených veteránů a podzemních skupiny podporujících myšlenku nového povstání. Jejich mobilizační kapacita je pro podnícení povstání nedostatečná, proto je pro ně nejpřirozenější kolektivní akcí terorismus (ten předcházal guerrillovým akcím v Makedonii a provázel ranou fází vývoje guerrilly na Kosovu i v jižním Srbsku). Čím přitom bude odsouvána šance na úspěšnou mobilizaci následovníků, tím spíše se budou upevňovat vztahy mezi příslušníky ilegálních sítí. S přihlédnutím k uvedeným rizikovým faktorům je potřeba zejména v jižním Srbsku a v Makedonii do budoucna dlouhodobě počítat s rizikem politického terorismu.

Pro dlouhotrvající teroristickou aktivitu je tedy nejpříhodnější taková situace, v níž umírněné elementy na politické scéně stojí mezi radikály i dominantní skupinou. Z tohoto hlediska existuje nejúrodnější půda pro terorismus v jižním Srbsku. V Makedonii jsou umírnění značně blíže dominantní skupině, což zvyšuje odstup od nespokojených radikálů. Sepětí umírněných zástupců Albánců s makedonským státem nicméně zřejmě není tak pevné, do budoucna tedy záleží na tom, nakolik bude albánsko-makedonské sbližování upřímné, v jiných slovech tedy na tom, do jaké míry takové sbližování přinese zisk Albáncům jako takovým, a nikoli pouze stranickým elitám. Na Kosovu je možné uvažovat o vytrvalém terorismu zřejmě pouze v případě, že by si část politické elity monopolizovala moc a vedla politiku směrem, který by si nepřála významná část veřejnosti.

Specifickou záležitostí je islamismus. Tři ze zemí západního Balkánu mají většinu muslimského obyvatelstva: Bosna a Hercegovina relativní většinu (cca 48%), Albánie a Kosovo absolutní většinu (cca 65%, resp. 91%). Menší potenciální problém z tohoto hlediska představují Srbsko, Černá Hora a Makedonie, v jejichž případě je podíl muslimů sice menšinový, ale přesto znatelný (5%, 18%, resp. 33%).

Bezpečnostní mezery v tomto směru existují zejména v albánských a bosňáckých oblastech: na Kosovu, v Albánii, v severozápadní Makedonii, v jižním Srbsku, Sandžaku a Bosně a Hercegovině.

Nejlepší předpoklady pro další radikalizaci muslimů existují v oblastech, poskytujících k tomu z historických a společenských důvodů poněkud vhodnější půdu.

Tři hlavní faktory, které mohou ovlivnit další vývoj, jsou: vliv ateismu a agnosticizmu, resp. náboženské vlašnosti, dále vliv zahraničních misionářů spolu s albánskými studenty zahraničních náboženských škol, a konečně vliv súfijských směrů. Aktivita zahraničních nebo v zahraničí vzdělaných náboženských puristů v sobě nese konfrontaci (s muslimskými liberály, jinými náboženstvími, jinými státy, státem, v němž působí), aktivita súfistů se tradičně konfrontaci naopak vyhýbá. Náboženská vlašnost nebo živost naznačuje ochotu veřejnosti se v konfrontaci nebo naopak překonávání bariér angažovat.

Z tohoto pohledu představují hlavní potenciální ohniska radikálního islamismu a islámského purismu, jenž může vyústit i nízkou úroveň islámského terorismu, především severozápadní Makedonie, albánské oblasti jižního Srbska a bosňácké oblasti srbského Sandžaku. Menší riziko představuje z hlediska výše uvedených faktorů Bosna a Hercegovina (kde však muslimové představují pouze relativní, nikoli absolutní většinu jako na Kosovu a v Albánii), poté Kosovo a konečně Albánie.

Z hlediska perspektivy přistoupení jsou tedy nejrizikovější oblasti menšinovými oblastmi více pokročilých uchazečů o členství. Ze skupiny obecně hůře připravených uchazečů je nejlépe připravena Albánie, která také s sebou přináší relativně nejmenší riziko islamismu. Poněkud větší riziko nesou Kosovo a Bosna a Hercegovina, patřící k nejhůře připraveným uchazečům. Otázka přistoupení Kosova je dlouhodobou záležitostí,

Celkově představují hlavní bezpečnostní rizika na západním Balkáně albánské oblasti v Makedonii a v Srbsku (z hlediska organizovaného zločinu, etnického terorismu i radikálního islamismu), což je nutné ze strany EU regulovat dohledem nad procesem integrace zdejších Albánců do státní správy a většinové společnosti. Dalšími hrozbami jsou Albánie (organizovaný zločin, případně islamismus), Kosovo (organizovaný zločin, případně islamismus) a Bosna a Hercegovina (islamismus, případně organizovaný zločin). V těchto případech může být soustavný tlak a asistence ze strany EU v souvislosti s příslibem integrace nejúčinnější pákou na zlepšení situace.

Shrnutí:

- **Nejpravděpodobnější je očekávat zvýšení intenzity vzájemného obchodu zejména u zemí, s nimiž má ČR již nyní intenzivnější obchodní výměnu: s Chorvatskem, dále se Srbskem a rovněž s Bosnou a Hercegovinou.**
- **Dlouhodobě přítomným rizikem spojeným s přistoupením států západního Balkánu k EU je vnější makroekonomická nerovnováha tamních ekonomik: v době krize by ekonomiky západobalkánských států, přinejmenším některých, byly závislé na pomoci institucí EU.**
- **Česko není prioritní destinací balkánských migrantů, perspektivně by se přitažlivost Česka mohla zvýšit pro občany Bosny a Hercegoviny, Chorvatska, Srbska, Kosova, případně Černé Hory.**
- **Z bezpečnostního hlediska je Chorvatsko na poněkud vyšší úrovni než Bulharsko a Rumunsko, velice problematické zejména Kosovo, druhou nejproblematictější zemí je Albánie.**
- **Přistoupení západobalkánských zemí pravděpodobně přinese hlavně zředění politické kultury založené na principech good governance, a to zejména v případě Albánie, Bosny a**

II.2 MOŽNÝ POTENCIÁL PŘI VYTVÁŘENÍ SPOJENECTVÍ V ROZHODOVACÍM PROCESU UVNITŘ EU

Podklad blízkých vztahů: kulturně-historická blízkost a veřejná aktivita

Přirozenými pojítky mezi zeměmi se mohou stát různé kulturní a historické vazby, například vědomí společného dějinného osudu, pocit historické spřízněnosti, přesvědčení o vzájemné příbuznosti nebo příslušnosti k společnému kulturnímu okruhu. Je možné stanovit orientační hodnocení, které by zohledňovalo takovéto principy, například šíří sdílených dějin, tradici politických vztahů, jazykovou blízkost nebo kulturně-náboženský okruh (nejde přitom o praktikování náboženství, které je zrovna v případě ČR nízký - bez ohledu na stupeň praktikování spojuje náboženské dědictví různé země mnoha společnými společenskými zvyklostmi).

Z porovnání vyplývá, že nejbližší zemí západního Balkánu je pro ČR Chorvatsko, druhou nejbližší Srbsko a nevdálenější Kosovo, což shodou okolností odpovídá současnému stavu připravenosti na členství. Ačkoli jde pouze o vnější shodu okolností, může tento fakt mimo jiné poněkud usnadnit i české strategické rozhodování ohledně západního Balkánu.

Strategické rozhodování státu ohledně dlouhodobého spojení by mělo být podloženo veřejným konsensem, i pro dočasná spojení je však lepší, jsou-li podložena větší mírou veřejné podpory. Veřejnou podporu je možné zjistit prostřednictvím počtu a aktivity občanských sdružení, zahraničních styků orgánů samosprávy či orientací akademické obce.

Největší laickou veřejnou podporu vyjádřenou počtem a variabilitou českých sdružení propagujících vztahy s danou zemí má na Balkáně jednoznačně Srbsko, následované Bulharskem, Černou Horou, Chorvatskem a Rumunskem (u Černé Hory se však v případě některých sdružení může ve skutečnosti jednat spíše o propagaci vztahů se Srbskem a Srby, přičemž Černá Hora je pouze formální programový přírůstek, a nejedná se o propagaci vztahů se současným černohorským státem).

kraje – rozsahem spolupráce vévodí Srbsko (Jihomoravský kraj a Olomoucký kraj, celkově rozsah zahraničních styků zvláště v případě Jihomoravského kraje nesrovnatelný s žádným dalším vztahem českého kraje k balkánské zemi), poté Rumunsko (Plzeňský a Královéhradecký kraj), méně Chorvatsko a pak Bulharsko (obě Jihomoravský kraj);

krajská města – po jednom městě Chorvatsko, Srbsko a Bulharsko;

města – v počtu partnerských měst suverénně vévodí Chorvatsko, následované v podstatně menším počtu Bulharskem, Srbskem a Rumunskem.

Celkově se tedy orgány samosprávy nejvíce soustředí na Srbsko a Chorvatsko, dále na Bulharsko a méně na Rumunsko.

V akademické sféře se pozornost, vyjádřená počtem univerzitních a jiných odborných pracovišť, počtem odborníků věnujících se (publikujících odborně) na témata spjatá s konkrétními balkánskými zeměmi a šíří odborného zájmu, soustřeďuje na Bulharsko, Chorvatsko a Srbsko, o něco méně na Makedonii (to je ovšem do značné míry založeno na existenci zdejší makedonské menšiny, jež přišla do země na sklonku 40. let 20. století, a akademický prostor vyhrazený Makedonii se postupně zužuje) a ještě méně Rumunsku. Bosně a Hercegovině a Černé Hoře se už pozornost věnuje hlavně

v souvislosti s jinými jihoslovanskými zeměmi. Albánie a zvláště Kosovo stojí zcela na okraji akademického zájmu.

Podklad politického spojení: ekonomické vztahy

Samotná kulturní či historická blízkost ovšem nestačí na vytváření skutečného spojení. Ke spojení je nutný určitý pevný základ daný státními zájmy (např. bezpečnostními nebo ekonomickými), z čehož v případě ČR, u níž multilaterální obrana bezpečnostních zájmu zcela převažuje nad unilaterální, přicházejí v úvahu hlavně ekonomické.

V případě států západního Balkánu prozatím neskýtají ekonomické zájmy příliš silný podklad. Obrat vzájemného obchodu mezi ČR a zeměmi západního Balkánu činil v roce 2008 asi 0,7% celkového obratu zahraničního obchodu ČR, není tedy příliš významný (pro srovnání, obrat vzájemného obchodního obratu s Bulharskem a Rumunskem činil asi 1,2% celkového obratu zahraničního obchodu). Poněkud významnější je český vývoz na západní Balkán (0,95%; pro srovnání, s Bulharskem a Rumunskem asi 1,75%). ČR má poměrně vysoká pozitivní salda ve vzájemném obchodu se všemi státy západního Balkánu, jakož i se všemi dalšími balkánskými státy, což znamená, že balkánské trhy jsou pro české výrobky a služby výhodným odbytištěm. Pokud však v tomto smyslu existuje vyšší potenciál, prozatím zůstává nevyužitý. Není však příliš realistické očekávat, že by ekonomické vztahy ČR se západním Balkánem v budoucnu zásadně rozšířily, vzhledem k tomu, že i země srovnatelné velikosti, ale s vyšší ekonomickou výkonností (Rakousko, Řecko) zůstávají omezeny pouze na jim blízkou část regionu. Nemá tudíž ani velký smysl snažit se o zásadní rozšíření ekonomického záběru státní politikou, kromě jediné výjimky – je možné perspektivně zařadit Bosnu a Hercegovinu ještě před jejím vstupem do EU do koncepce proexportní politiky ČR (z balkánských států byly do ní zařazeny Chorvatsko, Srbsko a do svého vstupu do EU i Bulharsko a Rumunsko; na ty byla po vstupu podpora exportu rozšířena automaticky; jako člen EU je automaticky do podpory exportu řazeno rovněž Řecko).

Tři pro ČR historicko-kulturně nejbližší západobalkánské země (Chorvatsko, Srbsko a Bosna a Hercegovina) jsou zároveň nejbližšími obchodními partnery ČR na západním Balkáně. Výše obchodního obratu s první z nich – Chorvatskem – se téměř rovná součtu obratu se všemi ostatními západobalkánskými zeměmi dohromady. Hodnota vývozu do Chorvatska převyšuje součet těchto hodnot u všech zbývajících zemí. Podobně výše obchodního obratu s druhou zemí v pořadí - Srbskem – i vývozu do Srbska překonávají součet těchto hodnot u všech zbývajících zemí. Hodnoty obchodního obratu s třetí zemí v pořadí - Bosnou a Hercegovinou - i vývozu do BaH překonávají součty těchto hodnot u všech čtyř zbývajících zemí. Hodnoty obchodního obratu s i vývozu do všech zbývajících zemí jsou ze statistického hlediska zanedbatelné.

Výše českých investic do zemí západního Balkánu jsou zatím zanedbatelné nebo žádné, což ostře kontrastuje zejména se sousedním Bulharskem a Rumunskem (2007 celkem 8%, resp. 1,3% z celkového objemu netto přímých českých zahraničních investic). O příčinách je možné se jen dohadovat; je však pravděpodobné, že v cestě nestojí ani tak kulturní či historické, jako spíše politické faktory. Kulturně-historické faktory mají určitý vliv: investice jsou zaznamenány ve všech třech kulturně-historicky nejbližších zemích, ale jen v jediné ze vzdálenějších zemí. Celkově zanedbatelná výše však naznačuje, že hlavní překážkou je zřejmě obava z osudu vložených investic.

Možný částečný obrat však signalizují investice ČEZ v Bosně a Hercegovině a Albánii a případně i na Kosovu, v Srbsku či v Makedonii.

Zatímco Bulharsko i Rumunsko měly celkem zřetelnou perspektivu členství v EU už od roku 1999, kdy bylo rozhodnuto o zahájení přístupových jednání s nimi, a v roce 2002 byly navíc přizvány do NATO, o zahájení přístupových jednání s Chorvatskem bylo rozhodnuto až v roce 2005 a perspektiva jeho vstupu je zatím stále mlhavější než v případě Bulharska i Rumunska, u nichž se sice předpokládalo, že přístupová jednání se mohou oproti ostatním zemím jednající skupiny protáhnout, a vstup samotný že může být podmíněně o určitou dobu odložen, nicméně vstup samotný závisel v podstatě jen na dokončení přístupových jednání. Naopak v případě Chorvatska stále schází jasné potvrzení toho, že země po uzavření přístupových jednání přijata bez nesystémových odkladů bude (zpočátku byly z jednotlivých členských zemí slyšet např. hlasy, zda a s kterými jinými uchazeči by vstup Chorvatska mohl být spojen, v pozdější fázi vyjednávání se začal stále více zdůrazňovat význam vnitřní reformy EU, především v souvislosti s Lisabonskou smlouvou). Perspektiva Srbska a Bosny a Hercegoviny v EU i v NATO je dosud nejasná a podobně je tomu i v případě ostatních zemí.

Rozhodně tento obrázek nemusí platit vždy (viz připravované velké investice ČEZ v Bosně a Hercegovině a v Albánii), jde pouze o hrubý popis a zhodnocení současného stavu. Je však pravděpodobné, že české investice na Balkáně ovlivňují nejen čistě strategické úvahy (výhodnost investice), ale rovněž obavy z možné nestability, doplněné i kulturně-historickými vazbami. Je dost dobře možné, že podobné důvody hrají roli i ve vzájemném obchodě.

Možná omezení spojenectví

Vyjdeme-li z naznačených předběžných předpokladů, pak má ČR z balkánských zemí dobré předpoklady k uzavírání spojenectví s Bulharskem i Rumunskem, po předpokládaném vstupu dalších balkánských zemí zejména s Chorvatskem, jehož vstup se dá očekávat nejdříve, Srbskem, které patří mezi lépe připravené uchazeče, a dále Bosnou a Hercegovinou, která je ovšem mezi hůře připravenými uchazeči, a poté případně s Černou Horou a Makedonií, které rovněž patří k lépe připraveným uchazečům členství. Pro bližší dobu lze tedy reálně počítat jako s hlavními kandidáty na případná spojenectví hlavně s Chorvatskem a poté se Srbskem, v menší míře s Černou Horou a Makedonií, a případně i s Bosnou a Hercegovinou, pokud by dokázala do EU rovněž vstoupit v dohledné době.

Předběžné předpoklady je však nutné testovat pro eventuální situace a nelze je brát jako hotovou věc. V případě všech balkánských zemí platí v první řadě to, že pro všechny státy západního Balkánu jsou významnějšími obchodními partnery (dovozními i vývozními) dva státy z „velké čtyřky“ EU: Itálie a Německo. To předem omezuje manévrovací prostor pro ČR pro situace, v nichž by se střetly zájmy velkých a malých zemí a ČR by usilovala koalici malých zemí nebo chtěla takovou koalici rozšířit, a to i když vezmeme v úvahu vyšší kulturní blízkost.

V případě Chorvatska, Srbska a Bosny a Hercegoviny hraje roli silného obchodního partnera Rakousko, v případě Chorvatska, Srbska, Bosny a Hercegoviny, Makedonie i Černé Hory Slovinsko, v případě Černé Hory rovněž Řecko (to je čelným hospodářským partnerem i pro Makedonii, ale vzájemný spor o název pravděpodobně omezí ochotu Makedonie uzavírat spojenectví právě

s Řeckem), v případě Makedonie a Srbska jsou zatím vlivnějšími obchodními partnery než ČR i Bulharsko a Rumunsko. Pokud by tedy v případné diskusi státy tyto státy na opačné straně než ČR, jsou šance ČR získat některé z dotyčných západobalkánských států na svou stranu spíše menší. Obecně má ke státům západního Balkánu z členských zemí EU blízko – k různým zemím v různé míře – zejména Bulharsko, Itálie, Kypr, Maďarsko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko a Slovinsko. V mnoha případech udržují tyto země se státy západního Balkánu užší styky než ČR. Je potřeba jmenovat zejména:

- Itálie, Maďarsko, Německo, Rakousko a Slovinsko (i přes současný spor o teritorium) k Chorvatsku (a po svém přistoupení i Bosna a Hercegovina a pravděpodobně i Srbsko);

- Itálie, Maďarsko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko a Slovensko k Srbsku (po svém přistoupení i Bosna a Hercegovina a pravděpodobně i Chorvatsko);

- Itálie, Maďarsko, Německo, Rakousko a Slovinsko k Bosně a Hercegovině (a po svém přistoupení i Chorvatsko a Srbsko);

K některým západobalkánským státům (z nichž pro ČR má největší potenciál Makedonie a Bosna a Hercegovina) bude po svém případném přistoupení mít blízko i Turecko, a samozřejmě většina západobalkánských států bude i po svém přistoupení mít pravděpodobně blíže k sobě navzájem než k ČR. S tím vším je nutné při úvahách o případných spojenečtvích realisticky počítat, i když to samozřejmě neznamena na možná spojenečtví rezignovat.

Konečně příklad střeoevropských zemí po jejich přistoupení k EU ukazuje, že ani státy navzájem si poměrně blízké nemusejí uvnitř EU automaticky tvořit přirozené spojení.

Politický potenciál ve spojenečtví se zeměmi západního Balkánu

Podle Lisabonské smlouvy je pro hlasování podstatný počet zemí a obyvatelstvo, které reprezentují. Západní Balkán, ať už s Kosovem (nejhůře připraveným uchazečem, jehož přistoupení se odehraje s největší pravděpodobností až s odstupem za ostatními) nebo bez a s Tureckem nebo bez něho bude reprezentovat kolem 4% populace EU (zhruba tolik, jako Rumunsko), tedy velmi málo. Na druhou stranu však bude reprezentovat ve výše naznačených kombinacích asi 17-19% členských zemí. To z nich činí velmi vhodné spojení především pro velké země, reprezentující velký počet obyvatel, ale jen malý počet zemí. V této souvislosti nelze zapomenout zvláště na hospodářský vliv Itálie a Německa na západním Balkáně, což z jejich pohledu činí ze západního Balkánu vhodnou zájmovou sféru. Pro menší země, jako je ČR, je vhodnější budovat spojenečtví nikoli regionálně, ale spíše napříč, se zahrnutím států malé, střední i větší velikosti. V tomto smyslu se zdá vhodnější budovat koalice zvláště se státy, které mají kolem sebe navázány určité bloky menších spojenečtvých států.

Při snaze naklonit si státy západního Balkánu by vzhledem k omezenějšímu kulturně-historicko-ekonomickému záběru ČR bylo možná vhodnější strategií budovat spojenečtví s některými jinými státy, s nimiž si je ČR v současné době blízká (kulturně, historicky, ekonomicky, ale také celkovou intenzitou a vřelostí vztahů, charakterizovaných minimem vzájemných problémů, což je pochopitelně i žádoucí charakteristikou vzájemných vztahů mezi zeměmi, které přicházejí v úvahu). V tomto směru přichází v úvahu jako značně přínosná zvláště spolupráce se Slovenskem, Slovinskem, Bulharskem a

Rumunskem. Tyto státy mají přitom dobré s většinou států západního Balkánu (zejména Srbskem, Bosnou a Hercegovinou, Makedonií, Chorvatskem, případně i Černou Horou). Spojenectví se západním Balkánem by bylo spíše průvodním jevem původnějšího spojenectví s (např.) výše uvedenými zeměmi. Uvedená hypotetická koalice by reprezentovala cca 11-13% obyvatelstva a 28-30% členských zemí (za předpokladu, že součástí EU je většina západního Balkánu a dále podle toho, zda by bylo nebo nebylo členem i Turecko, Kosovo, případně další země). Taková koalice by byla vhodným kolektivním partnerem pro jiný spojenecký blok, obsahující i některou (některé) z velkých zemí.

Při soustředění se na samotný západní Balkán je vhodné brát v úvahu, že zejména Srbsko, Bulharsko a Rumunsko, ale rovněž Makedonie mohou více tíhnout ke shodným stanoviskům. Spíše než budovat zájmovou koalici napříč západním Balkánem by tedy bylo realističtější mohlo být opírat se spíše o spojenectví s Bulharskem a Rumunskem rozšířené o další balkánské státy.

Shrnutí:

- **ČR má na západním Balkáně největší kulturně-historické předpoklady ke spojenectví s Chorvatskem, Srbskem a Bosnou a Hercegovinou. Vztahy s Chorvatskem i Srbskem mají rovněž významnou veřejnou podporu**
- **Z ekonomického hlediska má ČR rovněž nejlepší předpoklady ke spojenectví s Chorvatskem, Srbskem a Bosnou a Hercegovinou.**
- **Ve vztahu k Chorvatsku, Srbsku a Bosně a Hercegovině se potenciální česká zájmová sféra protíná zejména s Itálií, Německem, Rakouskem, Slovinskem a Maďarskem, interferuje i se Slovenskem a Rumunskem.**
- **Státy západního Balkánu budou po svém přistoupení představovat asi 9-10% hlasů v Radě EU, budou tvořit pouze kolem 4% obyvatelstva EU, ale až 17-19% členských zemí.**
- **Spíše než zaměřovat se na západní Balkán jako celek je z hlediska ČR vhodnější budovat širší spojenectví na bázi již existujících úzkých vztahů uvnitř EU. Poměrně výhodné však může být takové spojenectví, v němž se soustředí více zemí, jež mají na západním Balkáně své zájmové sféry (v úvahu přichází například spojenectví se Slovenskem, Slovinskem, Rumunskem a Bulharskem).**

ZÁVĚREČNÉ DOPORUČENÍ PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU

Je vhodné podporovat integraci zemí západního Balkánu do EU. Česká republika by měla integraci podpořit na základě společného zájmu EU o stabilizaci tohoto prostoru, s nímž ze všech stran sousedí, i s ohledem na své vlastní ekonomické, politické a další zájmy. Tyto zájmy by neměly být přeceňovány; západní Balkán není a v bližší budoucnosti nebude pro Česko z ekonomického, politického apod. hlediska prvořadým zájmovým územím. Pro malý stát, jakým Česko je, však přesto může mít nemalou důležitost, tím spíše, že Česko a Češi jsou v regionu přijímáni převážně pozitivně. Proces integrace západobalkánských zemí do EU je vhodnou příležitostí k upevnění vazeb mezi Českem a tamními zeměmi.

Na tuto integraci je však naprosto nezbytné hledět pod zorným úhlem připravenosti uchazečů o členství na základě kodaňských kritérií. Západobalkánské země jsou – kromě Chorvatska – z pohledu politických a ekonomických kritérií a schopnosti převzít a implementovat *acquis communautaire* připraveny bez ohledu na vzájemné rozdíly nedostatečně. Tomu je potřeba podle možností přizpůsobit proces vstupu. Tento proces by měl na jednu stranu ponechávat v západobalkánských zemích dostatečnou motivaci ke změnám, tudíž by neměl zásadně oddalovat perspektivu vstupu. Na druhou stranu by však měl ponechávat co možná nejvíce prostoru pro dodatečný tlak na tyto změny ze strany EU. Jako možné východisko se jeví dodatečné rozložení přístupového procesu do více kroků. Žádoucí je rovněž ponechání prostoru pro dodatečný tlak i motivaci i pro dobu po vstupu.

Při vstupu za nedostatečné připravenosti je pravděpodobné, že západobalkánské země budou pro EU, a tudíž i pro Českou republiku, představovat zátěž, či přímo ohrožení. Tomu je potřeba se jednoznačně vyhnout, neboť případný pozitivní přínos plynoucí z jejich vstupu do EU pro Českou republiku by v takovém případě pravděpodobně nepřevýšil celkový negativní dopad. Jedinou cestou k integraci západního Balkánu do EU (nepočítaje již Chorvatsko), která je sama o sobě žádoucí, je pečlivé sledování pokroku v přípravě na členství, podpora reforem a asistence při reformách, zejména v případě zemí, které zaostávají nejvíce. Z tohoto hlediska by Česká republika měla bez ohledu na nedostatek domácího vnitropolitického konsensu ohledně uznání Kosova převzít spoluzodpovědnost zejména ze Kosova, které je připraveno nejhůře, ale potřebuje nejvíce pomoci, a dále za Bosnu a Hercegovinu, k níž Česko navíc váží – na rozdíl od Kosova – silnější ekonomické, historické a kulturní vazby. Podporou a pomocí Srbsku by Česká republika napomáhala svým zájmům spojeným s touto zemí. Česká zahraniční politika by se však neměla řídit výhradně existujícími vazbami a partikulárními zájmy, nýbrž vyváženě postupovat na základě jak společných zájmů EU, tak zájmů vlastních.